

Herat unter H. Sein Baiqara, dem Timuriden. Deutsche Bearbeitung
 von W. Barthold. (۱۹۳۰-۱) س ۹-۴۲ و W. Barthold در:
 Der Islam ج ۱۹ (سال ۱۹۰۰-۶۴) آنچه در بعضی از کتابهای ترکی درباره امیر علی شیر
 جغتایی به فارسی از A. Romaskevich س ۹۹-۸۳، (۴) میر علی شیر و زندگی سیاسی
 او از بارتولد س ۶۴-۱۰۰) آنچه در بعضی از کتابهای ترکی درباره امیر علی شیر
 آمده دارد. رک به بحث مختصری از H. Ritter در Der Islam ج ۱۹ (سال

از: استوری
 بقیه از شماره قبل (۲)
 ترجمه و نگارش: تقی بینش

تذکره شعراء

ترجمه Hinz (ص ۴-۳۳): History of India از ایوت و داوسن ج ۴
 ص ۸-۵۲۷: تاریخ ادبیات ادوارد براون ج ۳ ص ۶-۵۰۵ و مواضع دیگر؛
 Mir-Ali-Shir: Sbornik K Pyatisotletiyu So dnia rozh-
 deniya (روشنکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 لنین گراد (آکادمیا S.S.S.R Nauk) سال ۱۹۲۸ (شامل مقالاتی به
 زبان روسی (۱) بخش تاریخ و ادبیات زبان آسیای مرکزی از A. Samoylovich
 ص ۱-۲۳، (۲) نوایی و عطار از برتلس ص ۸۲-۲۴، (۳) فرهنگ جدید
 جغتایی به فارسی از A. Romaskevich ص ۹۹-۸۳، (۴) میر علی شیر و زندگی سیاسی
 او از بارتولد ص ۶۴-۱۰۰) آنچه در بعضی از کتابهای ترکی درباره امیر علی شیر
 آمده دارد. رک به بحث مختصری از H. Ritter در Der Islam ج ۱۹ (سال
 ۱۹۳۰-۱) س ۹-۴۲ و W. Barthold در:
 Herat unter H. Sein Baiqara, dem Timuriden. Deutsche
 Bearbeitung

[از آرتیکل B درباره میر علی شیر صص ۶۴-۱۰۰] هینز W. Hinz
 (D.M.C Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes
 ج ۲۲، قسمت ۸ (لیپزیک سال ۱۹۳۷)) اورینتل کالج میگزین جلد دهم شماره ۲
 (لاهور، فوریه ۱۹۳۴) صص ۳-۳۴، جلد یازدهم شماره ۲ (فوریه ۱۹۳۵) صص
 ۲۵-۳ (آرتیکل هایی به زبان اردو از سید محمد عبدالله)؛ دائرة المعارف اسلام در
 قسمت ادبیات جغتایی (از بارتولد) که هفتمین قسمت از آرتیکل Turks است (و با
 مندرجات آرتیکل Mir. Ali-Shir فرقی ندارد)؛
 Islâm Ansiklopedisi تحت عنوان Ali, Sir (آرتیکلی در ۱۸ ستون از
 A. Zeki Velidi Togan)؛ که بعضی از آثار در آن ذکر شده است و ضمیمه
 Ali, Sir Beg است hyati ve eserleri به قلم A. Zeki Velidi
 Togan (از انتشارات دانشگاه استانبول) و کتاب شناسی روسی درباره علی شیر و کار
 هایش از A.A. Semenov (تاشکند سال ۱۹۴۰)؛ مقدمه علی اصغر حکمت
 بر چاپ دو ترجمه فارسی مجالس النفائس صص ۱-۸؛ شمایل (پورتره) او در
 Burlington Magazine از Binyon و Wilkinson و در Persian
 Gray miniature painting چاپ ۱۹۳۳ لندن تصویر ۱۲۶].

۱۰۹۵ - برای (تاریخ صدر جهان) که در حدود ۹۰۲ هـ/ ۱۵۱-۲ م نوشته
 شده و مولف آن صدر جهان فضل الله بنبانی است رک صفحه ۱۱۰ قبل از این. این
 کتاب در خانمه فصلی در بیوگرافی دارد.

۱۰۹۶ - برای حبیب السیر خواند امیر که تا حوادث سال ۹۰۳ هـ/ ۱۵۲۳ م را
 دارد رک صص ۸-۱۰۴ قبل از این. این کتاب نیز در پایان بیوگرافی مردان مشهور

دوره خود را دارد .

اضافه بر این و دیگر آثارش از همین مؤلف است :

مکارم الاخلاق در این کتاب مرگ علی شیر و در سال ۹۰۶/۱۵۰۱ م (رک ص ۷۸۹

قبل از این) ذکر می کند و او را می ستاید : ریوج ۱ 367^a (۹۲۵/۱۵۵۸ م) .

۱۰۹۷- بابر در کتاب **بابرنامه** پس از آن که وقایع تا سال ۹۱۱/۱۵۰۵ م را

ذکر کرده یادداشتهای مختصری در باره بعضی از شعرا و موسیقی دانها و علما و دیگر

مردان مشهور و هنرمندی که در دربار سلطان حسین و درهرات بوده اند ، دارد . در چاپ

بمبئی و ترجمه عبدالرحمن می توان این مطالب را از صفحه ۱۱۲ به بعد ملاحظه کرد

تا ۱۱۶ . تنهاتن مصحح از این قسمت بابرنامه بدوسیله محمد شفیع در اورینتل کالج

میگزین ۱۰/۳ نشر شده است (مه ۱۹۳۴) . ص ص ۹-۱۴۰ .

۱۰۹۸- برای تاریخ رشیدی که مؤلف آن میرزا حیدر دقلاط و تاریخ تألیف

آن ۹۵۲ هـ / ۱۵۴۶ م است رک ۳ ص ۵-۲۷۴ قبل از این . این کتاب شامل بیوگرافی

شعرا و دیگر مشاهیر است .

رتال جامع علوم انسانی

۱۰۹۹- سلطان محمد «فخری» بن محمد «امیری» الهروی معروف به

«الهی» از مداحان شاه طهماسب (۹۰۳ تا ۹۸۴ هـ - ۱۵۲۴ تا ۱۵۷۶ م) بوده است

کتاب **لطائف نامه** (برای این کتاب رک به صفحه ۷۹۲ قبل از این) را در زمانی نوشته

است که سام میرزا (متولد ۹۲۳ هـ / ۱۵۱۷ م) پسر شاه اسماعیل اسماً به حکومت خراسان

منصوب شده بود و در میش خان^۱ لله او حکومت می کرد و حبیب الله ساوجی نیز وزارت

۱- در سال ۹۲۷/۱۵۲۱ م که این منصب را داشت در هرات بود و تا تاریخ فوت پدرش

۹۳۰ هـ / ۱۵۲۴ م در این سمت باقی بود .

داشت. فخری دو کتاب لطائف نامه و تحفة الحیب را به نام این وزیر تألیف کرد و دیوان غزلیات^۲ خود را نیز به او تقدیم داشت.

در جواهر العجائب به نقل از اسپر نکر «مؤلف به ما اطلاع می دهد که به قصد زیارت مکه و انجام مراسم حج در عهد سلطنت شاه طهماسب حسینی (که از ۹۳۰ تا ۹۸۴ هـ حکمرانی می کرده است) به سند می رود^۳. حکومت سند در آن زمان با محمد عیسی طرخان (متوفی ۹۷۴ هـ) بود و معلوم می شود این کتاب را در دستگاہ او نوشته است. محمد عیسی طرخان از ۹۶۱/۱۵۵۴ م یا ۹۶۲/۱۵۵۵ م تا سال ۹۷۴/۱۵۶۴ م یا ۹۷۵/۱۵۶۵ م فرمانروایی داشته است و ظاهراً عزیمت فخری به سند قبل از او یا مقارن این تاریخ بوده است.

در تاریخ معصومی (برای این کتاب رك صفحه ۶۵۲ قبل از این) «مولانا فخری هروی»^۴ جزو رجال مشهور و معاصر بامیرزا شاه حسن [ارغون] ذکر شده است. سلف محمد عیسی طرخان از ۹۳۰ تا ۹۶۱/۱۵۵۴ م حکومت داشته و احتمالاً همان ابوالفتح حسن غازی^۵ است که کتاب روضة السلاطین^۶ به نام اوست.

۲ - برای این موضوع رك . فهرست Sprenger شماره ۶ ، فهرست ربو جلد متمم ۳۷۵ ؛ بانکي پور ج ۱۱ ش ۱۱۰۱ ، بانکي پور جلد متمم قسمت اول ۱۹۹۳ ، ليندسياناس ۱۳۷ شماره ۸۶۴ ، آصفیه ج ۱ ص ۷۱۶ شماره ۳۰۳ ، بشاور ۱۸۹۲ ، وشايد بلوشه ج ۳ ، ۱۹۷۸

۳ - این کلمه (منظور then است به معنی وقتی که با پس) احتمال می رود در جای خود بکار برفته باشد.

۴ - مولانا فخری هروی مردی خوش طبع و اکابر بوده و شعر نیز می گفته. بعضی تصنیفات دارد در سنایم و بدیع و عروض و قافیه (ص ۲۰۶).

۵ - بلوشه از طرف دیگر می گوید (ج ۳ ص ۴۵۰) حدس درستی نیست که بگوییم روضة السلاطین به نام «سلطان بنگال» ابوالفتح شاه حسین غازی (۹۲۵ هـ = ۱۵۱۹ م) تألیف شده است. نام سلطان بنگال حسین شاه است نه شاه حسین.

۶ - از دقت در قسمتی از تاریخ معصومی که درباره فخری هروی است به این نتیجه می رسیم ←

همچنین همین مؤلف کتاب صنایع الحسن (به ضم ح) را به شاه حسن ارغون تقدیم کرده است^۷ [احتمال می رود همان صنایع الحسن باشد که عبدالمقتدر آن را ترجمه کرده است]. کتابی است در انواع و اشکال شعر (نسخه های خطی: بودلین ۲-۱۳۷۱ بانکس پور ج ۱۰، ۸۴۷ اول).

(۱) **روضه السلاطین** یادداشت هایی است درباره شعرای درباری و مشتمل بر هفت باب که بنا بر تقاضا و اشارت ابوالفتح شاه حسن غازی^۸ تألیف شده است: بلوشه ج ۲ ش ۱۱۴۲ (از قرن هفدهم تازه تر)، ۱۱۴۳ (از قرن هفدهم قدیم تر) برلین ۶۴۴.

(۲) **جواهر العجائب** مشتمل است بر اطلاعاتی درباره ۲۰ شاعره و گویندگان آن را در دربار عیسی طرخان^۹ تألیف کرده باشد: سپرنگر ۵ (توبخانه ۱۴۳ صفحه)، بودلین ۳۶۲ (ظاهراً ملخص (۹ ورق فقط)، مورخ ۱۱۸۵ هـ/۱۷۷۱ م).

بانکی پور ج ۱۱ ش ۱۰۹۸ ج ۳۲ (ملخص (فقط ۴ ورق - قرن ۱۸)، بوهار ۴۸۲ (۱) خلاصه (فقط ۱۶ ورق، قرن ۱۹) چاپ: لکنو Lucknow سال ۱۸۷۳ (۲۳ صفحه) فهرست شاعره ها: سپرنگر ج ۱۱ ملخص علوم انسانی

(۷) بر طبق نسخه چاپی که کتاب روضه السلاطین به مؤلف دیگری نسبت داده شده است. عبارت متن اینست: شاه حسین نکدری [در فهرست مصحح: نکدری] در سلك امرای میرزاشاه حسن انتظام داشت. به حدت طبع و وجودت ذهن و مکارم اخلاق و محاسن آداب سرآمد فضلی زمان خود بوده. و در فن شعر و تاریخ مهارتی کامل داشت. و روضه السلاطین از جمله مصنفات اوست.

۷- عبدالمقتدر نام ممدوح را در ضمن قطعه های در آغاز کتابش آورده است: رشک جم و فریدون نقدشجاع ذوالنون - شمس و چراغ ارغون شاه حسن خصائل. امیر ذوالنون برادر شاه بگ ارغون بنیان گذار حکومت ارغونی در سنده است شجاع بگ ارغون پسر دیگر ذوالنون برادر شاه حسن بوده است.

۸- در نسخه برلین به قول برج، حسین است و بلوشه نیز حسین ضبط کرده است.

۹- در شعری که اسپرنگر به عنوان ماده تاریخ نقل کرده کلمه تاریخ به غلط فریق است.

[تاریخ معصومی ص ۲۰۶؛ خزینة گنج الہی (رك . اسپرنگر ص ۸۳)؛ مخزن-
الغرائب شماره ۱۹۰۱ (۲)؛ اسپرنگر ص ۹؛ ريو ج ۱ ص ۳۶۶].

۱۱۰۰- ابوالنصر سام میرزا، پسر شاه اسماعیل اول، ۲۱ شعبان ۹۲۳/۱۹ سپتامبر
۱۵۱۷م در مراغه متولد شد (حبیب السیر ج ۳ قسمت ۴ ص ۸۳^{۱۷}). دورمیش خان بن-
عبدی بگ [شاملو] از ندمای شاه اورا حمایت و تربیت کرد. (الله، عبد ص ۸۳^{۲۲}).
در سال ۹۷۲/۱۵۱۲م که چهار ساله بود به حکومت خراسان منصوب گشت
اما دورمیش^۱ خان زمام امور را در دست گرفت (حبیب السیر ص ۱۰۰ و ۱۰۱^۶)،
دورمیش خان که به نام این شاهزاده حکومت می کرد در ذوالحجه هرات را به تصرف
درآورد (حبیب السیر ص ۱۲-۱۳ و ۱۰۱^{۱۲}) ولی در آن سال سام میرزا هنوز به خراسان نرفته
بود. سام میرزا در رمضان ۹۲۸ هرات را متصرف شد (حبیب السیر ص ۱۰۴^{۱۱}).
برادرش شاه طهماسب در ۹۳۰/۱۵۲۴م تاج گذاری کرد و اورا در ۹۳۹/۳-۱۵۳۲م
برای باردوم به حکومت هرات^۲ منصوب کرد و آق زیور^۳ خان را به عنوان محافظ و
مراقب همراه او فرستاد.
در سال ۹۴۱/۵-۱۵۳۴م آق زیور شاهزاده را تحریک کرد و در قندهار علم
طغیان برافراشتند. در این هنگام حکومت باخواجه کلان بگ^۴ بود که از جانب میرزا-

۱۰- بعد از مرگ او که به سال ۹۳۱ ه اتفاق افتاد برادرش حسین خان به فرمان شاه
طهماسب حاکم هرات شد (احسن التواریخ ترجمه Seddon ص ۳۹۴).

۱۱- احسن التواریخ ج ۱ ص ۲۴۶

۱۲- تلفظ این کلمه مورد تامل است

۱۳- احسن التواریخ ج ۱ ص ۲۶۰

۱۴- این شخص از امیران بزرگ بابر بوده است. برای شرح حال او رك . مآثر الامراء ج ۳

ص ۸۱-۱۷۹ (در ضمن بیوگرافی پسرش مصاحب بگ)

کامران^{۱۵} فرمانروایی می کرد . پس از يك دوره هشت ماهه ، آق زیورخان در جنگی که در حدود قندهار روی داد کشته شد و سام میرزا بوسیله برادر احضار و مورد عفو واقع گردید . در سال ۹۵۱ هـ / ۱۵۴۴ م سام میرزا و برادرش بهرام میرزا به دستور شاه طهماسب مأمور استقبال همایون^{۱۶} پادشاه مغولی که برای جلب کمک از شاهنشاه ایران آمده بود شدند . آشوب تا سال ۹۶۹ هـ / ۱۵۶۱ م^{۱۷} ادامه یافت و در این سال سام میرزا را برای تنبیه به قلعه قهقه^{۱۸} فرستادند و زندانی کردند . سرانجام در زلزله ای که به سال

۱۵- برادر همایون شاه مغول ، و حاکم قندهار و پنجاب و کابل ، برای شرح حال و اعمال او در فهرست بانک یورج ۲ ص ۲۲-۲۱۷ و ایضاً دائرة المعارف اسلام آرکیکل **Kāmran** (به قلم H. Beveridge) .

۱۶- احسن التواریخ ج ۱ ص ۳۰۹^۸ . ظاهر آخرین اطلاع درباره سام میرزا است در این کتاب .
۱۷- به قول ربو و محمد علی نریب که ظاهر آن به ترتیب از ریاض الشعراء و تکملة الاخبار (این کتاب معلوم نیست چیست نقل شده است .

۱۸- اسکندر منشی در ضمن آخرین اخباری که از قهقه می دهد می نویسد (ص ۵۷۹) :
سام میرزا ، اسماعیل میرزا و القاس میرزا کمانی بودند که در این قلعه محبوس شدند ، می نویسد قلعه قهقه واقع در قلعه کوهی است که در ناحیه یافت **Yäft** [شاید = یافت (مافت یا یافت) نزهة القلوب ترجمه لسرنج ص ۸۶] از محال (از اعمال) قراچه داع [رشته کوهی است دارای معدن آهن و انواع سنگهای معدنی دیگر ممتد در شرق مرند واقع در شمال آذربایجان شمالی که شهباز در نزدیک آن واقعست . برای نقشه این ناحیه [که روی آن یافت با قهقه مشخص شده است] درك . کنج شایگان سید محمد علی جمال زاده ، چاپ برلین - سال ۱۳۳۵ ص ۱۰۲ ، و نیز رجوع کنید به یادداشت Seddon در احسن التواریخ ج ۲ (ترجمه) ص ۲۹۳ ، و همچنین نوشته مینورسکی در BSOS جلد هفتم (سال ۱۹۳۳-۵) ص ۲-۹۹۱ ، در آنجا آمده است که یافت « در فرسو » واقعست پس قهقه نزدیک با مجاور یافت بوده است زیرا اسناد تاریخی نشان می دهد که شاه اسماعیل دوم پس از آن که قهقه را در روز سه شنبه ۲۲ سفر ۹۸۴ ترك کرد روز پنجشنبه به یافت رسید و چادر زد . (احسن التواریخ ، ترجمه . ص ۲۰۵)

۹۷۴ ۷/۸-۱۵۶۶م^{۱۹} روی داد سام میرزا زیر آوار رفت و آن قلعه خراب شد. (۱) **تحفه سامی** مشتمل است بر شرح حال شعرایی^{۲۰} که در سالهای آخر قرن نهم هجری (۱۵ م) ظهور کرده اند تا اواسط قرن دهم (۱۶ م). این کتاب در حدود سال ۹۵۷ هـ ۱۵۵۰م^{۲۱} تالیف شده است و به هفت صحیفه تقسیم می گردد: (۱) شاه اسماعیل و شاهزادگان معاصر او در صفحه ۶ چاپ طهران ، (۲) سادات و علماء ص ۲۱ ، (۳) وزراء و دیگر درباریان ص ۵۵ ، (۴) دانشمندانی که گاهی شعر می گفته اند ص ۶۳ ، (۵) شعرایی که به تخلص معروف بوده اند (شاعرانی که به تخلص مشهورند) ص ۸۵ ، (۶) شاعران ترك نژاد ص ۱۷۹ ، (۷) شعرای هزال و کم اهمیت ، ص ۱۸۸ : حاجی خلیفه ج ۲ ص ۲۶۳ شماره ۲۸۲۳ (تذکره الشعرا فارسی لسام میرزا) ، اسپرنگر ص ۱۲ شماره ۷ بانکی پور ج ۸ ش ۶۸۲ (۹۶۸ هـ / ۱۵۶۱ م) ، ۶۸۳ (۹۷۱ هـ / ۱۵۶۴ م) ربو ج ۱ 368a (خیلی ناقص ۹۶۹ هـ / ۱۵۶۱ م) ، 367b (از قرن ۱۶ موخر). جلد متمم ۱۰۳ (۹۶۷ هـ / ۱۵۶۹ م) ، فلوگل ج ۲ ش ۱۲۰۱ (۹۷۲ هـ / ۱۵۶۴ م) ، کراف

۱۹- به قول محمد علی تربیت (ظاهراً از تکملة الاخبار گرفته است) كه به توضیح شماره ۵۲) كه ماده تاریخی از عبدی شیرازی آورده. در بوا از طرف دیگر می گوید (به استناد ریاض الشعراء) «به سال ۹۶۹ هـ بر علیه برادرش شاه طهماسب قیام کرد، و بعد محبوس شد و سرانجام با بقیه شاهزادگان در قصر سلطنتی کشته شد. این واقعه در عهد شاه اسماعیل ثانی به سال ۹۸۴ هـ اتفاق افتاد». اسکندر منشی نام شاهزادگانی را که به امر شاه اسماعیل ثانی مقتول شده اند ذکر کرده است ولی اسم سام میرزا جزو آنها نیست.

۲۰- به قول اسپرنگر ۶۶۴ نفر و ۶۶۳ در فهرست ۶۴۳ برلین، اما در لیستی که سیلوستر دوساسی ترتیب داده فقط ۳۹۹ اسم است.

۲۱- این تاریخ در ضمن شرح ماجرای همایون در آخر صحیفه اول آمده است و در آنجا به عنوان سال جاری یاد شده. Notices et extraits ج چهارم ص ۲۸۱. در چاپ طهران (ص ۱۷۴) مفسوس است (ناکنون که سنة خامس و تسع مایه هجریست). در نسخه دانشگاه سنته ۹۵۸ (تاحال که ۹۵۶ است) نوشته شده.

Krafft صفحہ ۱۲۶ شماره ۳۱۳ (۹۷۲ ۱۵۶۵/۸ م)، لیند سیاناس ۲۱۵ شماره ۳۱۷
 (۹۷۷ ۱۵۶۹-۷۰/۸ م)، مدرسہ سپہسالار ج ۲ ص ۴۶۲ (شاید حدود ۹۸۳ ۱۵۷۵/۸ م)
 قاہرہ ص ۵۰۱ (۹۹۷ ۱۵۸۸-۹/۸ م)، بلوشہ ج ۲ ش ۱۱۴۴ (۱۰۰۱ ۱۵۹۳/۸ م)
 ۱۱۴۵ (از قرن ۱۶ موخر)، ۱۱۴۶ (قرن ۱۷)، ۱۱۴۷ (تزدیک قرن ۱۸)، دانشکاء
 بمبئی ص ۴۱ شماره ۲۵ (ختم می شود به ۱۰۰۷ ۱۵۹۸-۹/۸ م)، عمر ۲، برلین ۶۴۳
 643a، براون متمم ۲۷۲، بخارا Semenov ۴۱، اتہ ۶۶۵ (در حدود ۵۷۹
 یوگرافی)، ۶۶۶ (فقط ۴۷۴ یوگرافی)، لین گراد موزہ آسیایی (فاصلہ، رک بہ
 Mélanges Asiatiques ج ۷ (سن پطرسبورگ ۱۸۷۶) ص ۴۰۲)، لیند ج ۳
 ص ۱۹ شماره ۹۳۳، مدرس ۳۰۵. چند نسخہ دیگر در صفحہ ۴۲ فہرست دانشکاء
 بمبئی معرفی شدہ است، شامل یکی کہ مورخ ۹۷۲ است در کابل (اسم کتابخانہ معلوم
 نیست). چند نسخہ ہم در استانبول است (فاتح ۲-۲۴۲۱، حکیم اغلو، علی پاشا
 ۷۱۸).

چاپ: طهران ۱۳۱۴ ش ۱۹۶۳/۸ م (چاپ وحید دستگردی، ضمیمہ ارمغان

سال ۱۶).

رتال جامع علوم انسانی

چاپ صحیفہ چہارم:

The Tuhfa i Sami (Section V) of Sam Mirza Safawi
 edited by Mawlawi Iqbal Husain

پتنہ (چاپ اللہ آباد) سال ۱۹۳۴ (دانشکاء پتنہ).

منتخبات: Iqtibāsāt i Tuhfah i Sāmi rāji 'bah hunar-

warān

[چاپ شدہ در اورینٹل کالج میگزین بہ اہتمام محمد شفیع یا تعلیقات جلد دہم

ش ۲ (لاہور، فورہ ۱۹۳۴) ص ۷۳-۱۲۸].

ملخص : Intikhāb i Tuḥfah i Sāmi به اهتمام آندرام «مخلص»

(برای این مطلب رك . ص ص ۱۴-۱۲ قبل از این)

I.O.D.P. 718

شروح : (۱)....

Le présent Sublime, Ou Histoire des poètes de Sam-mirza

Notices et extraits des manuscrits (در : از سیلواستردوساسی)
de la Bibliothèque nationale

جلد چهارم (پاریس سال هفتم ۱۷۹۸) ص ص ۳۰۸-۲۷۳ . با فهرست ۳۹۱

شاعر^{۲۲} .

Ueber die morgenländischen Handschriften der (۲)
Königlichen Hof-und Central-Bibliothek in München.
Bemerkungen von Othmar Frank,

مونیخ ۱۸۱۴ ، ص ص ۳۴-۶۹ و ص ص XLIX-VX (لیست ۵۱۸ شاعر)^{۲۳}

[حبیب السیر ج ۳ قسمت ۴ ص ص ۸۳ ، ۱۰۰ ، ۱۰۴ حسن روملو در احسن-

التواریخ . ترجمه سدن ص ص ۹۰ ، ۱۱۹-۱۱۸ ؛ خزینه گنج الهی (اسپرنگر ص ۷۷) ؛

سفینه خوشگو (بودلین ۳۷۶ شماره ۵۸) ؛ منتخب الآثار (بودلین ۳۷۹) شماره ۲۸۵ ؛

ریاض الشعراء ؛ آنشکده ، بودلین ۳۸۴ شماره ۳۵ ، بمبئی ۱۲۷۷ ص ۱۴ ؛ مخزن-

الغرائب شماره ۱۰۰۰ ؛ مجمع الفصحاء ج ۱ ، شماره ۳۱ (مؤلف در این کتاب به طور

ناقصی در باره سام میرزا توضیح داده و آنرا پسر شاه طهماسب دانسته است) ؛ شمع-

۲۲ - صحیفه پنجم در نسخه خطی مورد بحث (قدیم ۲۴۷ = بلوچه ج ۲ ص ۱۱۴۴)

شامل فقط ۱۰۴ بیوگرافی شعراست ، ولی در نسخه موبیخ این قسمت شامل ۲۹۶ بیوگرافی است.

۲۳ - نسخه موبیخ ناتمام و ناقص است

انجمن ص ۱۹۹؛ دائرة المعارف اسلام تحت عنوان Sam (به قلم هوارت Huart)؛ محمد علی تربیت در دانشمندان آذربایجان، طهران سال ۱۳۱۴ ش. ص ۳۰۴-۱۷۳.

۱۱۰۱- میرعلاءالدوله «کامی» بن یحیی سیفی حسینی^{۲۴} قزوینی پرسردوم مؤلف لباب التواریخ (رک ص ص ۱۳-۱۱۱)، برادر کوچکتر و پسر خوانده^{۲۵} میرعبداللطیف قزوینی معلم^{۲۶} و ندیم^{۲۷} اکبرشاه و عموی^{۲۸} نقیب خان (برای این شخص رک ص ۱۱۸ قبل) بوده است. هنگامی که شاه طمهاسپ برای سرکوبی و حبس میریحیی و خانواده اش (رک ص ۱۱۱ قبل) در سال ۹۶۰ هـ/ ۱۵۵۲-۳ م تدارک سفر به آذربایجان کرد و قصدش جلوگیری از شدت عمل سنی ها بود میرعلاءالدوله که در آن وقت در آذربایجان بود (بداوونی ص ۹۸) پدرش را باخبر ساخت. این شخص گرفتار شد و در زندان درگذشت ولی میرعبداللطیف به کوهستان گیلان فرار کرد و بعد به دعوت همایون بدهند رفت میرعبداللطیف مدت کوتاهی بعد از مرگ همایون در آنجا بسر برد و نخستین سال فرمانروایی اکبرشاه را درک کرد ۹۶۳ هـ/ ۱۵۵۶ م (اکبرنامه، ترجمه Beveridge ج ۲ ص ۳۵؛ بداوونی ج ۱ ص ۳۰^{۱۵}): نقیب خان با او مصاحب و رفیق بود (ندیم، عبد) اما این که

۲۴- برطبق متن چاپی بداوونی: حسینی

۲۵- هم برادر خرد عبداللطیف و هم تربیت کرده او بود و او را حضرت آقا می گفت (بداوونی ج ۳، ۹۷^{۱۶})

۲۶- پادشاه پیش ایشان سیفی چند از دیوان خواجا حافظ و غیر آن خوانده ماند (بداوونی ج ۳، ۹۸^{۱۸}): در سال دومین به معلمی عرش آشیانی افتخار اندوخت (مائراامراء ج ۳، ۸۱۴^۳)

۲۷- برای اطلاع در باره عبداللطیف رک بداوونی ج ۳ ص ۸-۹۷؛ آئین اکبری ترجمه Blochmann ص ۸-۴۴۷؛ خاطرات جهانگیر ترجمه Rogers و Beveridge ج ۱ ص ۲۸ شماره ۲ و ۲۶۴؛ مائراامراء ج ۳ ص ۱۵-۸۱۳؛ رحمان علی ۱۳۲۶ و غیره

۲۸- در متن Uncle = عمو، دایی (م)

کامی در این موقع به‌هنگام یا جای دیگر رفته باشد معلوم نیست. پسر میریحیی حسینی سیفی یکی از شعرایی است که اسمش در نفائس المآثر مندرج است (اسپرنگر ص ۵۵).
نفائس المآثر (تاریخ تألیف = ۹۷۳/۶-۱۵۶۵ م تاریخ شروع^{۲۹})، تذکره‌ای است که به اکبرشاه تقدیم داشته است شامل (طبق نسخه مونیخ) مطلع (که به نوبت خود به دو مصراع تقسیم می‌شود)، (۱) در کیفیت صدور شعر، (۲) در تعریف و تقسیم شعر، و متضمن یادداشت‌هایی است در باره ۳۵۰ شاعر که اغلب آنها در قرن دهم هجرت زده‌م می‌زیسته‌اند. کتاب به ترتیب الفبایی است و ۲۸ بیت به ترتیب الفباء دارد (هر بیت مخصوص یکی از حروف الفباء)، که در ضمن وقایع تاریخی گجرات را در سالهای^{۳۰} ۵-۹۸۰ در بردارد به اضافه مقطع که بدسه مطلب تقسیم می‌شود و در ضمن تاریخ با بروهمایون و اکبرشاه را نیز دارد: اسپرنگر ۱۰ (مونی محل *Möti Mahall*، فهرست شعرا)، عمر ۳ (قدیم)، ریبو ج ۳ 1022a (فقط منتخبات) مقدمه، جدولی شامل تاریخ بایر، همایون و اکبر شاه تا جمادی الثانی ۹۸۲/۱۵۷۴ م و اندکی از سوانح زندگی شعرا. سال ۱۸۵۰).
 رس - براون ۲۴۷ (۲) (۱۸۶۴)، *Rehatsek* ص ۱۶۹ شماره ۱۴۷، در *R.B. ۲۴۷* شاید نسخه خطی باشد).
 کتابخانه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

منتخبات (فقط شعرایی که در عهد اکبرشاه در هند بوده‌اند): منتخب التواریخ از عبدالقادر بدایونی (رک ص ص ۴۰-۴۳۹ قبل)، ج ۳ ص ص ۳۹۰-۱۷۰^{۳۱} (۱۶۶ شاعر)

۲۹- اسپرنگر متذکر شده است که اکثر تاریخها موخر بر نسخه های خطی هستند که او دیده است. قدیم ترین آنها که در فهرست اسپرنگر آمده ۹۹۶ است. که سال مرگ هادی می‌شود. و می‌گوید این کتاب در ۹۷۹ کامل شده است و عمر نیز به نقل از نظیر آن ماده تاریخ همت علی دیده (= ۹۷۹) را آورده است.

۳۰- ممکنست با قسمتی از تاریخ سلطنت اکبرشاه اشتباه شده باشد.

۳۱- این قسمت چنین آغاز می‌شود: ذکر شعرای عصر اکبرشاهی که در نفائس المآثر مذکورند

فهرست شعرا : اسپرنگر ص ۵۵-۴۷ .

[منتخب التواریخ ج ۳ ص ۸-۹۷ (در ضمن میرعبداللطیف) ؛ آئین اکبری ترجمه Blochmann ص ۴۴۷ ، ش ۳۷ و شماره ۲ ؛ مرآت جهان نما (ورق ۳۸۹ در نسخه B.M که ریو معرفی کرده است ج ۳ ص 1022b) ؛ مآثر الامراء ج ۳ ص ۸۱۳ (در ضمن شرح حال نقیب خان) .]

۱۱۰۲- سید بهاءالدین حسن «نثاری» بخاری^{۳۲} یا برطبق عنوان^{۳۳} نسخه ۶۴۵ برلین، سید حسن خواجه^{۳۴} نقیب الاشراف بخارشی^{۳۵} تذکره احباب (تاریخ تالیف =

که ماخذ این عجاله است و مشهور به تذکره میرعلاءالدوله است . کلامی در یادداشتهاش آورده است (ص ۳۱۶) . بداوونی می گوید که تذکره میرعلاءالدوله ماخذ این عجاله است . در بین شعرابی که بداوونی ذکر کرده است عدمی هستند که در نقل اسپرنگر از نفائس المآثر دیده نمی شود . بداوونی باید چاپ قدیمی نفائس المآثر را دیده باشد و این از نسخه Lucknow که اسپرنگر آن را ملاحظه کرده است موخر است .

۳۲- «نثاری بخاری ، بهاءالدین حسن» بنام ضبط نفائس المآثر فرستاده شد .
 ۳۳- باین که نویسنده اسمش را در مقدمه ذکر کرده است بنظر می رسد همان باشد که در British Museum Quarterly the Mudhakkir i ahbāb به عنوان کم اهمیت یاد شده است . در عنوان (ورق 1a) نسخه ۶۲۵ برلین اسمش در سر لوح مذهب لاجوردی نوشته شده است . و نوشته این نسخه راپرچ Pertsch معرفی و نقل کرده است (تذکره الشعراء افضل المتأخرین مولانا سید حسن خواجه نقیب الاشراف بخاری سلمه الله تعالی ...) . ممدوح ابوالقاسی اسکندر بهادر خان است [شیبانی ، از ۹۶۸ هـ تا ۹۹۱ هـ / ۱۵۶۱ تا ۱۵۸۳ م ؛ رذ ذائرة المعارف اسلام تحت عنوان Iskandar Khān] به فولپرچ ، امیر محمد بدیع الحسینی برطبق ضبط B.M.Q ، نواب صدر یار جنگ و BMQ . (امادپرچ نیست) می گوید که این کتاب در عصر عبدالله بهادر خان تالیف شده و این مطلب در مقدمه آن ذکر شده است .

۳۴- این عنوان یا لقب برای هدای از منسوبین مؤلف در خانمه کتاب آمده است (مثل : باباخان خواجه ، عبدالسلام خواجه بن پادشاه خواجه ، ولی الله خواجه بن میرام خواجه) .

۳۵- برای این منصب رذ ذائرة المعارف اسلام : Sharif

۹۷۴ ۷/۸-۱۵۶۶) ، متضمن شرح حال ۲۷۵ شاعری که در بخارا زندگی می کرده و یا بعد از عهد میر علی شیر بوده اند (برای این مطلب رک ص ص ۷۸۹-۹۵ قبل از این) و تقسیم می شود به شرح زیر :

مقاله (a) سلاطین چنگیز خانی، مثل شیبانی خان و غیره... (b) سلاطین جغتایی، مثل بابر و غیره) ، چهار باب (۱) شرح حال شعرائی که مؤلف آنها را نمی شناخته است، (۲) شعرائی که مؤلف آنها را می شناخته است ، (۳) شعرای زندم ای که مؤلف با آنها آشنا بوده است ، (۴) شعرائی که در قید حیات بوده اند و مؤلف آنها را نمی شناخته است و خاتمه (در شرح خاندان مؤلف) : حاجی خلیفه ج ۵ ص ۴۷۸ ، بریتیش میوزیوم (۹۸۷ ۸/۱۵۷۹ م . رک : British Museum Quarterly ج ۴/۱۷ (۱۹۳۰) ص ۱۱۲) ، برلین ۶۴۵ ، ایوانف ۲۱۹ (بدون اقص . قرن ۱۷) ، لنین گراد مؤسسه شرقی آکادمی (رک آرتیکلی از A. Boldyrev در :

Musée de L' Ermitage, travaux du Département Oriental

ج ۳ (سال ۱۹۴۰) ص ص ۳۰۰-۲۹۱) ، مطالعات فرانسوی

منتخب داستان و تیر گذشت مربوط به هفت خوشنویس : اورینتل کالج میگزین Xi/2 (فوریه ۱۹۳۵) ص ص ۳۹-۴۵ (چاپ نواب صدر یار جنگ ، از روی نسخه کتابخانه خصوصی) .

فهرست شعرا : برلین ص ص ۹-۶۰۵ .

[نفائس المآثر (اسپرنگر ص ۵۴) .]

توضیح : دانشمند محترم آقای احمد آرام غلط چاپی شماره قبل را متذکر شده اند که

با اظهار امتنان از توجه ایشان اصلاح می شود :

در زیر نویس صفحه ۸۹ «عشرة المبشرة» به غلط «عشرات المبشرات» چاپ شده است .